

TELEVÍZIÓ

Kálmán bácsi

Fürge kis öregúr sietett 1951 telén a Madách Színházban. Ő lesz Berci bácsi — Móricz se képzelhette másnak — a Rokonok új színpadi változatában. Hófehér-hosszú művészaja utána lengett, villogott koromfekete bajuszkája, rőzsállott az arca. Akkor találkoztam vele először, s gyanítottam, festett az a bajuszká, pirosító az ifjonti pozsga két orcáján. „Ez igen, édes fiam — így ismerkedtünk meg — ez kell a népnek. — Megszagulta a szerepét: — Ennek sikerszaga van”. Az is lett, nagy siker. Próbálta, eljátszotta a minden hájjal megkent vén svihákat, ezt a bajt és végzetet hozót, s úgy próbálta, hogy csak bólogatott az okos instrukciókra, helyeselte mindegyiket, aztán úgy csinált mindent, ahogy a szerepet hazulról, régi emlékeiből készen magával hozta.

Mert elemében volt, ha kikopott dzsentrikt kellett játszania. Úgy emlékszem, Berci bácsi is volt már valamikor Móricz saját balul sikerült átiratában, de effélék voltak — ki humorosabb, ki meghatóbb — nagy sikerei is: a Te csak pipálj, Ladányi. Az öreg tekintetes... És nemcsak ravaszokán vidámító tudott lenni, mint a Berci bácsi. Gonosz

Pista, — meghatni is tudott, szíven szorítani is, egy-egy alak tragikusabb igazságát is érzékeltetni. Ilyen volt a Süt a nap nyomorúságos tanítója, ilyen volt — azt hiszem, sanyarú szabómestert játszott — az Úrilányban. Mindig egyszerű volt, ahogy mondani szokták egykor: „eszköztelen”, s lehetett is az, — a színjátszás minden csinját-bínját kevesen ismerték úgy, mint ő. Ha Shakespeare sírásója vagy Gobbója volt, vagy ha A cigány könnyen érzélgősségcsábító címszerepét játszotta, mindig ismerte a mértéket. S talán az is titka holtáig-népszerűségének, hogy belébújva a szerepbe, a feladatba, mindig Rózsahegyi Kálmán maradt, személyisége hitelével ajándéko-

zott meg jó és rossz szerepet, igazi vagy talmi jellemet.

Ugyan, mi maradt meg belőle — az emlékeinket ugyan felidéző, de mégis hűtlen, mert a koptató idő martaléka! — filmen?

Az egyik filmrészleten vékonyka hangján cigány mellett danolászgat, asztalnál ülő alakja belemosódik a szikrázó kópiába, hangja — de elsősorban az, *ahogyan* danolászni tudott, — hallottam elégszer — még vékonyabb, cirpegőbb lett. Egy másik filmrészletben — amolyan parasz-t-kabaré falatka, — az ifjú Páger Antal a partnere. Ez már élvezhetőbb, bár valami tejes fehérségbe mosódik ez a kópia is. De ahogy szerepe szerint ki tudja hányszor kell azt mondania: „tik-tak, tik-tak”, mindjobban győzi színekkkel, a szüntelen, kényyszerű tiktakolásból kicsihol egy figurát, ha nem is jellemet, mert arra módja nincs. Hogyan játszott népszínművet, arról A falu rosszja egy jelenete tanúskodik, ez a vén, ravasz Gonosz Pista is több.



mint amolyan népszínmű-paraszt, Göre Gábor vagy Durbints sógor. De az összeállítás nemcsak a nevetetető komédiással ismertet meg, — a Süt a Süt — részletben mint tétova, nincstelen tanító könyörög, szépen és méltósággal, a gyerekéért. Ahogy a szintén nincstelen tiszteletes kénytelen nemet mondani, ő pedig kikullog, s csak a hátát látni, az összeroppanását, az így is színészi remeklés. És egy ember illúzióinak megsemmisülését sem mindig láthatni ennyire egyszerűen, mint amikor a Te csak pipálj, Ladányiban megtudja: mindene eltűnt, semmi sem az óv.

Matuzsálemi kort ért meg — nyolcvannyolc évét élt — de fürge maradt, képességei teljében végig. Akik még fiatalabbak, emlékezhetnek Lukájára Az éjjeli menedékhelyben, Rageneaujára a Cyranóban. És néhány kurta filmszerepére, — kár, hogy az emlékezés túlzottan takarékoskodott a filmrészletekkel: milyen felejthetetlen néhány pillanata maradt ránk a *Budapesti tavaszban!* Kár, hogy ez az „idézet” elmaradt.

Szépek, tartózkodók voltak a visszaemlékezések, a Színmúzeum ezúttal valóban múzeum, s nem könnyes, elérzékenyült sirató lett. Az unoka, Rózsahegyri Marika, kedvesen emlékeztet meg a művésztől, de talán használt volna, ha többet szól Kálmán bácsiról, a nagyapóról.

Aki így vagy úgy, — minden színházjáró Kálmán bácsija, nagyapója volt.

THURZÓ GÁBOR

Beszélgetés Szókratésszal

Apró hiányosság csúszott be a *Beszélgetések Szókratésszal* című tévéjáték címlistájába: kimaradt a társszerző, Platon neve. Holott a másfélórás játék legalsó harmadát ő írta; a két kulcsjelenetben — az elítélés- és a börtönepizódban — az ő Szókratész védőbeszéd-ének, illetve Kritón-jának tisztá logikájú, veretes mondatai csendülnek fel. Mindezt nem rójuk fel a dráma mai átigazítójának, Edvard Radzinszkij-nak. A Szókratész-történet, akár valamely mítosz, közös kultúrkinca az emberiségnek, nemcsak lehetséges, szükséges is időről-időre hozzányúl, leporolni. Alapul pedig mi más szolgálhatna, mint a szóbeli dialógusok mesterének ránkmaradt írott gondolatl-gyűjteménye, Platon huszonöt vitairata. Ezek átigazítás nélkül, eredeti formájukban is égetően aktuálisak: bennük a független gondolkodás, a tekintélyelvi normákkal való szembeszállás, az örök kételkedés emberi igénye szólal meg, feszes és sűrített filozófiai disputák formájában. Radzinszkijnek legföljebb az róható fel, hogy mindehhez vajmi keveset tudott hozzátenni: felfrissítés helyett csupán felvizezte a drámát; főleg magánéleti problémák hozzáadagolásával kerekített formás és a nagyközönség számára is fogyasztható tévéjátékot a szókratészi bölcsélet konkrét élethelyzetekben megszólaló téziseiből.

Nehéz persze társalgási színjátékot faragni Szókratész és Athén felszikkrazó párviadalából; ez Radzinszkijnek is csak ügyvel-bajjal sikerült. A gondolati dráma így ráaggatott epizódokkal hígul fel, melyek a filozófus elképzelt — s főleg Arisztophanész rosszmájú komédiájából ismert — magánéletét tárják elénk. Megtudjuk, hogy Szókratész részeges, felesége pedig ugyanolyan zsörtölődő hisztérika, mint némely mai háziasszony, ráadásul rendszeresen csalja férjét annak gyerekkori vetélytársával, Prodikkossal. A csillogó drámai párbeszédekben testet öltő filozófusi elmeél csak töredékesen villan elő a konyhai bonyodalmak mögül; a hézagos Platon-citátumok csupán néhány heroikus közhelyet adnak vissza Szókratész valódi gondolataiból, a kerek és összefüggő eszmévilág logikája helyett. Kell a játékidő a cselekmény bonyolítására, újabb mellékszálak felvezetésére, majd illő elvarrására. Pedig ha van dráma, amelyben a pusztá gondolatok küzdelme minden eseménynél, elmesélt történetnél izgalmasabb, a Szókratész az. Mihályfi Imre rendező is elsősorban az intrikákból, magán- és közéleti bonyodalmakból kibomló eseménysort rendezte meg. Korrekt és pontos munkát végzett, kellemes látványt varázsolts a képernyőre. Előkerültek a kelléktárból az ilyenkor szokásos sa-